

Το σύστημα της δημοσιονομικής
λογοδοσίας των συγχρηματοδοτούμενων
παρεμβάσεων
Οι έννοιες της δημοσιονομικής διόρθωσης
και ανάκτησης
Η δικαιοδοσία του Ελεγκτικού Συνεδρίου
για την εκδίκαση των διαφορών από τις
δημοσιονομικές διορθώσεις

Ιωάννης Νταλαχάνης, Πάρεδρος ΕΛΣυν, ΜΛΕ
Ιωάννης Μετσοβίτης, Εισηγητής ΕΛΣυν

ΠΜΣ Δημόσιες Πολιτικές
Κατεύθυνση
Φορολογικού Δικαίου
Δίκαιο του Ελεγκτικού
Συνεδρίου
6 Ιουνίου 2025

Εισαγωγικά – Διάγραμμα παρουσίασης

Διάγραμμα παρουσίασης

- Το γενικό πλαίσιο
- Τα Ταμεία – το Ταμείο Ανάκαμψης και Σταθερότητας
- Γενικές αρχές που διέπουν τη λειτουργία των Ταμείων
- Ο προγραμματισμός – έναρξη παρεμβάσεων
- Παρακολούθηση κατά την υλοποίηση
- Το σύστημα λογοδοσίας / Ο διαρκής έλεγχος
- Η καταβολή της χρηματοδότησης
- Η διάρκεια και το κλείσιμο των προγραμμάτων
- Η δημοσιονομική διόρθωση και ανάκτηση
- Η θεμελιώδης έννοια της παρατυπίας
- Η δικαιοδοσία του Ελεγκτικού Συνεδρίου
- Παρουσίαση επίκαιρης νομολογίας

Το γενικό πλαίσιο

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αναπτύσσει και εφαρμόζει τις στρατηγικές της, μέσω ενός συστήματος χρηματοδοτήσεων, για την υλοποίηση διαφόρων δράσεων και έργων, σε συνεργασία με τα κράτη μέλη.

Στόχος της ΕΕ η οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή μεταξύ των Κρατών Μελών, ώστε μέσω της χρηματοδότησης οι λιγότερο ευνοημένες περιφέρειες να είναι σε θέση να ανταγωνίζονται στην κοινή αγορά τις πιο ευνοημένες (ανεπτυγμένες).

Διάθεση των πόρων μέσω των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων (ΕΔΕΤ) τα οποία θεσπίζονται και λειτουργούν βάσει Κανονισμών, που ρυθμίζουν το πλαίσιο εφαρμογής των χρηματοδοτικών τους παρεμβάσεων.

Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία

Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
(ΕΚΤ) και ήδη Ευρωπαϊκό
Κοινωνικό Ταμείο + (ΕΚΤ+)

Κανονισμοί: 1296/2013 και
ήδη 2021/1057

Ευρωπαϊκό Ταμείο
Περιφερειακής Ανάπτυξης
(ΕΤΠΑ)

Κανονισμοί: 1301/2013 και ήδη
2021/1058,

Ταμείο Συνοχής (ΤΣ)

Κανονισμοί: 1300/2013 και
ήδη 2021/1058 (κοινός με
ΕΤΠΑ)

Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης
(ΤΔΜ)

Κανονισμός: 2021/1056

Ευρωπαϊκό Ταμείο
Θάλασσας, Αλιείας και
Υδατοκαλλιέργειας (ΕΤΘΑΥ)

Κανονισμοί: 508/2014 και
ήδη 2021/1139

Διαρθρωτικά Ταμεία στο πλαίσιο της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής (ΚΓΠ)

- Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων (ΕΓΤΕ)

Διαχειρίζεται τις άμεσες ενισχύσεις που χορηγούνται στους γεωργούς (π.χ. ενισχύσεις νέων γεωργών, ενισχύσεις οικολογικού προσανατολισμού, ενισχύσεις για μικροκαλλιεργητές κ.α.) και τα μέτρα στήριξης των αγορών (σταθεροποίηση των τιμών, αποθεματοποίηση προϊόντων κ.α.). Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2015

- Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ)

Στόχος του Ταμείου αυτού η συνεισφορά στην **ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών και του αγροτικού τομέα**, προκειμένου να καταστεί ανθεκτικός, φιλικός προς το κλίμα και περιβαλλοντικά ισορροπημένος και κοινωνικά προσβάσιμος. Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2016

Τα
νεοϊδρυθέντα
(2014 και
εφεξής)
Ευρωπαϊκά
Ταμεία

Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης
(ΤΑΜΕ)

Κανονισμός: 516/2014 και ήδη 2021/1147

Μέσο Χρηματοδοτικής Στήριξης για τη Διαχείριση
των Συνόρων και την Πολιτική Θεωρήσεων
(ΜΔΣΠΘ)

Κανονισμός: 515/2014 και ήδη 2021/1148

Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας (ΤΕΑ)

Κανονισμός: 513/2014 και ήδη 2021/1149

Κοινές ενωσιακές διατάξεις για όλα τα Διαρθρωτικά Ταμεία

Έχουν θεσπισθεί **κοινές διατάξεις** για όλα τα ως άνω ΕΔΕΤ:

αρχικώς ο **Κανονισμός (ΕΚ) 1260/1999** για την προγραμματική περίοδο **2000-2006**, αντικαταστάθηκε από τον **Κανονισμό (ΕΚ) 1083/2006** για την προγραμματική περίοδο **2007-2013**,

στη συνέχεια ο **Κανονισμός (ΕΕ) 1303/2013** για την περίοδο **2014-2020** και, ήδη για την περίοδο **2021-2027**, υπό την ισχύ του **Πολυετούς Δημοσιονομικού Πλαισίου (ΠΔΠ)**, ο **Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1060**, που ισχύει ακόμα.

Κρίσιμος είναι και ο γενικός Κανονισμός 2988/95 σχετικά με την προστασία των οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων που περιέχει γενικές διατάξεις που ισχύουν και για τα διαρθρωτικά ταμεία.

Οι γενικές αρχές που διέπουν τα Διαρθρωτικά Ταμεία

- Η αρχή της συγχρηματοδότησης: ταυτόχρονη με την ενωσιακή συμμετοχή και συμμετοχή εθνικών κονδυλίων
- Η αρχή της προσθετικότητας: Η χρηματοδότηση από τα Ταμεία δεν πρέπει να αντικαθιστά τις δημόσιες δαπάνες ή τις ισοδύναμες διαρθρωτικές δαπάνες των κρατών μελών.
- Η αρχή της επικουρικότητας: Η πρωταρχική ευθύνη εκτέλεσης των προγραμμάτων ανήκει στα κράτη μέλη, ενώ τα ενωσιακά όργανα έχουν αρμοδιότητα εποπτείας της κρατικής δράσης και αρμοδιότητα νομοθέτησης των βασικών αρχών και κανόνων που διέπουν την λειτουργία των Ταμείων
- Η αρχή της επιμερισμένης διαχείρισης: Τα ευρωπαϊκά και τα εθνικά όργανα είναι συνυπεύθυνα για τη διαχείριση και τον έλεγχο των συγχρηματοδοτούμενων δράσεων και ιδίως για την παρακολούθηση της ορθής και αποτελεσματικής αξιοποίησης των κονδυλίων του ενωσιακού προϋπολογισμού

Με μια ματιά

NextGenerationEU

Τον Ιανουάριο του 2020 η πανδημία COVID-19 έφτασε στην Ευρώπη, οδηγώντας σε υγειονομική κρίση με μεγάλες κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις. Η αντίδραση της ΕΕ ήταν άμεση, θέτοντας σε εφαρμογή – μεταξύ άλλων – ένα έκτακτο μέσο ανάκαμψης, το NextGenerationEU που σχεδιάστηκε ώστε να συγκεντρώσει κεφάλαια επιπλέον του τακτικού προϋπολογισμού της ΕΕ στις χρηματοπιστωτικές αγορές και τα οποία να διαθέσει στη συνέχεια στα κράτη μέλη ώστε να εφαρμόσουν φιλόδοξες μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις.

**ΤΑΜΕΙΟ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ
ΚΑΙ ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ**

650*δισ. €

359δισ. € σε επιχορηγήσεις

291δισ. € σε δάνεια

**ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ NextGenerationEU
ΣΕ ΑΛΛΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ 83.1 δισ. €**

REACT-EU · JUST TRANSITION FUND
RURAL DEVELOPMENT · INVESTEU
HORIZON EUROPE · RESCEU

Το Ταμείο (Μηχανισμός) Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (ΤΑΑ)

Πυρήνας του ως άνω προγράμματος και κεντρικό του στοιχείο είναι το «Ταμείο (Μηχανισμός) Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας- ΤΑΑ» (Recovery and Resilience Facility - RRF).

Το ΤΑΑ είναι το **μεγαλύτερο χρηματοδοτικό πρόγραμμα της ΕΕ έως σήμερα**, ύψους 650 δισ. € σε επιχορηγήσεις και δάνεια στα κράτη μέλη, με βάση τα αντίστοιχα Εθνικά Σχέδια Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, στα οποία περιγράφονται οι μεταρρυθμίσεις και οι επενδύσεις που θα υλοποιηθούν, με σαφή ορόσημα και στόχους.

Το ΤΑΑ τέθηκε σε **ισχύ στις 19 Φεβρουαρίου 2021**.

Χρηματοδοτεί μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις που έγιναν **από την έναρξη της πανδημίας τον Φεβρουάριο του 2020 και θα γίνουν έως τις 31.12.2026**.

Τα κράτη-μέλη μπορούν να λάβουν χρηματοδότηση **έως ένα ανώτατο ποσό που έχει συμφωνηθεί προηγουμένως (για την Ελλάδα ανέρχεται σε περίπου 36 δις €)**

Κανονισμός (ΕΕ) 2021/241

Διαφορές μεταξύ Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων και ΤΑΑ

ΕΔΕΤ

Πολυετή χρηματοδοτικά προγράμματα που επικεντρώνονται στην περιφερειακή ανάπτυξη και στην συνοχή

Τακτικά και επαναλαμβανόμενα (από τη δεκαετία του '90 έως σήμερα ανά προγραμματική περίοδο) εργαλεία

Στόχος: η προώθηση της οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής

Επιμερισμένη διαχείριση πόρων διά των κρατικών οργάνων

ΤΑΑ

Έκτακτο χρηματοδοτικό μέσο (με επιχορηγήσεις και δάνεια) με περιορισμένο χρόνο ισχύος

Κύριος στόχος: αποκατάσταση των συνεπειών (οικονομικών, κοινωνικών) της κρίσης που επήλθε λόγω του Covid-19

Παρεπόμενος στόχος: ενίσχυση μακροπρόθεσμης ανθεκτικότητας των οικονομιών της Ε.Ε.

Το κράτος-μέλος είναι δικαιούχος όχι διαχειριστής του προγράμματος

Πριν από την ένταξη - προγραμματισμός

Άρθρο 10 Κανονισμού (ΕΕ) 2021/1060 - Κατάρτιση και υποβολή της συμφωνίας εταιρικής σχέσης

«1. Κάθε κράτος μέλος καταρτίζει **συμφωνία εταιρικής σχέσης** που ορίζει τον στρατηγικό προσανατολισμό για τον προγραμματισμό και τις ρυθμίσεις για τη χρήση του ΕΤΠΑ, του ΕΚΤ+, του Ταμείου Συνοχής, του ΤΔΜ και του ΕΤΘΑΥ με αποτελεσματικό και αποδοτικό τρόπο για την περίοδο από την 1η Ιανουαρίου 2021 έως τις 31 Δεκεμβρίου 2027 (...)».

Άρθρο 21 Κανονισμού (ΕΕ) 2021/1060 - Κατάρτιση και υποβολή των προγραμμάτων

«1. Τα κράτη μέλη **καταρτίζουν (...) προγράμματα** για την υλοποίηση των Ταμείων για την περίοδο από την 1η Ιανουαρίου 2021 έως τις 31 Δεκεμβρίου 2027 (...)».

(Προγραμματισμός - συνέχεια)

Άρθρο 22 Κανονισμού (ΕΕ) 2021/1060 - Περιεχόμενο των προγραμμάτων

«1. Κάθε πρόγραμμα **χαράσσει στρατηγική** για τη συνεισφορά του προγράμματος στην επίτευξη των στόχων πολιτικής ή του ειδικού στόχου του ΤΔΜ και την επικοινωνιακή προβολή των αποτελεσμάτων του. 2. Το πρόγραμμα αποτελείται από **μία ή περισσότερες προτεραιότητες**. Κάθε προτεραιότητα αντιστοιχεί σε έναν στόχο πολιτικής. (...) Μια προτεραιότητα που αντιστοιχεί σε έναν στόχο πολιτικής αποτελείται από έναν ή περισσότερους ειδικούς στόχους. Περισσότερες από μία προτεραιότητες μπορεί να αντιστοιχούν στον ίδιο στόχο πολιτικής (...)».

Άρθρο 23 Κανονισμού (ΕΕ) 2021/1060 - Έγκριση των προγραμμάτων

«1. Η Επιτροπή **αξιολογεί το πρόγραμμα** και τη συμμόρφωσή του με τον παρόντα κανονισμό και με τους ειδικούς για κάθε Ταμείο κανονισμούς, καθώς επίσης, όσον αφορά το ΕΤΠΑ, το ΕΚΤ+, το Ταμείο Συνοχής, το ΤΔΜ και το ΕΤΘΑΥ, ως προς τη συνέπειά του με τη σχετική συμφωνία εταιρικής σχέσης.»

Η επιλογή – «ένταξη»

Άρθρο 71 Κανονισμού (ΕΕ) 2021/1060 - Αρμόδιες για το πρόγραμμα αρχές

«1. (...) το κράτος μέλος προσδιορίζει διαχειριστική και ελεγκτική αρχή για κάθε πρόγραμμα. (...) 3. Η διαχειριστική αρχή μπορεί να ορίσει έναν ή περισσότερους ενδιάμεσους φορείς για να εκτελούν ορισμένα καθήκοντα υπό την ευθύνη της. Οι ρυθμίσεις μεταξύ της διαχειριστικής αρχής και των ενδιάμεσων φορέων καταγράφονται εγγράφως».

Η επιλογή – «ένταξη», των έργων, δράσεων ή «πράξεων», για την υλοποίηση των προγραμμάτων, **γίνεται από τις εθνικές Διαχειριστικές Αρχές**, κατόπιν προσκλήσεων, κατά κανόνα, με τις οποίες οι ενδιαφερόμενοι καλούνται να υποβάλουν τις προτάσεις τους [άρθρ. 2 παρ. 4 και 73 Κανονισμού (ΕΕ) 2021/1060]

Φάση υλοποίησης / Ευθύνη

Οι «**Δικαιούχοι**», ήτοι δημόσιοι ή ιδιωτικοί φορείς, οντότητες με ή χωρίς νομική προσωπικότητα, ή φυσικά πρόσωπα, έχουν την ευθύνη για την υλοποίηση των πράξεων. [άρθρ. 2 παρ. 9 Κανονισμού (ΕΕ) 2021/1060]

Οι «Δικαιούχοι» είναι οι βασικοί υπεύθυνοι για την υλοποίηση της «πράξης» και την τήρηση των υποχρεώσεων που αναλαμβάνουν στο πλαίσιο αυτής, η ιδιότητά τους δεν ταυτίζεται, κατ' ανάγκη, με τους τελικούς αποδέκτες της χρηματοδότησης ή τους ωφελούμενους της «πράξης».

Νμλγ ΔΕΕ: αποφ. της 6.3.2025 **C-471/2023**, της 29.2.2024 **C-437/2022**, της 4.10.2024 **C-721/2022**.

Παρακολούθηση / Κατανομή αρμοδιοτήτων

Εθνικές αρμοδιότητες

Το κράτος μέλος

- Θεσπίζει συστήματα διαχείρισης και ελέγχου των προγραμμάτων,
- Μεριμνά για τη χρηστή δημοσιονομική διαχείριση των κονδυλίων της Ένωσης και κατ' επέκταση
- Λαμβάνει μέτρα για τον εντοπισμό «παρατυπιών» κατά τη φάση της υλοποίησης
- Οργανώνει νομικό πλαίσιο για την επιβολή δημοσιονομικών διορθώσεων και ανακτήσεων των παράνομων ή αχρεώστητων πληρωμών.

Απαραίτητο στοιχείο για την πρακτική αποτελεσματικότητα του συστήματος διαχείρισης και ελέγχων είναι ο **σαφής οργανικός διαχωρισμός και καταμερισμός των αρμοδιοτήτων** των Διαχειριστικών και Ελεγκτικών Αρχών, έτσι ώστε να διασφαλίζεται ένα πολυεπίπεδο σύστημα επαληθεύσεων.

(συνέχεια)

Στην Ελλάδα οι διατάξεις εφαρμογής των προβλεπομένων στους Κανονισμούς, και ιδίως οι αρχές που διαχειρίζονται, ελέγχουν και επαληθεύουν στο πλαίσιο χρηματοδοτήσεων ορίζονται με νόμο που χορηγεί πολυάριθμες εξουσιοδοτήσεις για την έκδοση κανονιστικών υπουργικών αποφάσεων.

Για κάθε προγραμματική περίοδο (μετά τα πρώτα δύο ΚΠΣ Α' και Β' 1988-1999) έχει εκδοθεί ένας Νόμος που ρυθμίζει τα ανωτέρω:

- Για το **Γ' ΚΠΣ (Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης) 2000-2006** εκδόθηκε ο Ν 2860/2000 (Α' 251)
- Για το **ΕΣΠΑ (Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς) 2007-2013** εκδόθηκε ο Ν 3614/2007 (Α' 267)
- Για το **ΕΣΠΑ (Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης) 2014-2020** εκδόθηκε ο Ν 4314/2014 (Α' 265)
- Για το **ΕΣΠΑ (Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης) 2021-2027** εκδόθηκε ο Ν 4914/2022 (Α' 61)

(συνέχεια)

Στο πλαίσιο αυτό το κράτος-μέλος ορίζει :

α) **μία Διαχειριστική Αρχή** ως αρμόδια για τη διαχείριση του προγράμματος και, μεταξύ άλλων, υπεύθυνη για να **επαληθεύει** ότι τα συγχρηματοδοτούμενα προϊόντα και υπηρεσίες έχουν παραδοθεί, ότι η πράξη είναι **σύμφωνη με το εφαρμοστέο ενωσιακό και εθνικό δίκαιο**, το πρόγραμμα και τους όρους για τη στήριξη της πράξης («αρχή της συμβατότητας της πράξης»). Πρ. ΓΕΕ της 5.9.2013 στην υπόθεση C-388/2012, της 14.1.2016 στις υποθέσεις C-260/2014 και C-261/2014 ΔΕΕ.

β) **μία Ελεγκτική Αρχή** υπεύθυνη για τη διενέργεια **ελέγχων επάρκειας** του συστήματος διαχείρισης και ελέγχου, καθώς και **ελέγχων των πράξεων και των λογαριασμών** που τηρούνται για την υλοποίησή τους. Άρθρο 17 Ν. 4914/2022,

γ) **μία Επιτροπή Παρακολούθησης** η οποία εξετάζει την πρόοδο του προγράμματος και την επίτευξη των οροσήμων και στόχων. Άρθρο 40 Καν. (ΕΕ) 2021/1060

(συνέχεια)

Ενωσιακές αρμοδιότητες

Βασική αρχή: Πρωταρχική ευθύνη για την πρόληψη, διαπίστωση, διόρθωση και δίωξη των «παρατυπιών» έχουν τα **κράτη μέλη**. βλ. άρθρο 103 Κανονισμού (ΕΕ) 2021/1060

Η Επιτροπή παρεμβαίνει σ' ένα πρόγραμμα μειώνοντας τη στήριξη που παρέχεται από τα Ταμεία όταν διαπιστώνει **σοβαρές ανεπάρκειες στο σύστημα διαχείρισης και ελέγχου των κρατών μελών**: όταν π.χ. το κράτος μέλος παραλείπει να λάβει διορθωτικά μέτρα ή οι δαπάνες είναι παράτυπες και δεν εντοπίστηκαν, ούτε αναφέρθηκαν από τα κράτη μέλη («επιμερισμένη διαχείριση») βλ. άρθρο 104 Κανονισμού (ΕΕ) 2021/1060.

Μόνο επικουρικά μπορεί, συνεπώς, η Επιτροπή να λάβει μέτρα προκειμένου να αναπληρώσει ελλείψεις του κράτους μέλους

Η λογοδοσία στη φάση της υλοποίησης

Πληροφόρηση και συνεχής ενημέρωση των αρμοδίων εθνικών και ενωσιακών αρχών για την πορεία υλοποίησης των πράξεων

Λογοδοσία

Δικαιούχων

προς αρμόδιες εθνικές αρχές

προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή

(συνέχεια)

Στο πλαίσιο της λογοδοσίας:

Οι **αρχές Διαχείρισης** και πληρωμών υποβάλλουν διαχειριστική δήλωση για τα πεπραγμένα τους στην Επιτροπή (άρθρ. 74, 98 Καν. 2021/1060),

Οι **Επιτροπές Παρακολούθησης** υποβάλλουν ανά τακτά διαστήματα εκθέσεις προόδου για την υλοποίηση των στόχων και οροσήμων των έργων (άρθρ. 40 παρ. 2 Καν. 2021/1060) και

Οι **Ελεγκτικές Αρχές** υποβάλλουν εκθέσεις για την επάρκεια των συστημάτων διαχείρισης και ελέγχου (άρθρ. 77 παρ. 5 Καν. 2021/1060).

Ο διαρκής έλεγχος του δικαιούχου

Ο δικαιούχος της συγχρηματοδοτούμενης πράξης αναλαμβάνει **μία σειρά από δεσμεύσεις**, οι οποίες ανάλογα με το πρόγραμμα από το οποίο αντλούνται οι πόροι μπορεί να είναι:

- 1) Τήρηση των **όρων επιλεξιμότητας** των δαπανών που χρηματοδοτούνται,
- 2) **Ολοκλήρωση του φυσικού αντικειμένου** σε ορισμένο χρονικό διάστημα,
- 3) **Τήρηση μακροχρόνιων υποχρεώσεων** μετά την ολοκλήρωση της εκτέλεσης του έργου, (π.χ. υποχρέωση για συνεχή λειτουργία της επιχείρησης για ορισμένο χρονικό διάστημα).

Ο διαρκής έλεγχος από τις αρχές του κράτους μέλους αποσκοπεί στην **επαλήθευση της υλικής πραγματοποίησης του έργου**, στην **πιστοποίηση των δαπανών** και στην **τήρηση των κανόνων νομιμότητας** (ενωσιακών και συναφών εθνικών).

Η τήρηση μίας συγκεκριμένης «διαδρομής ελέγχου» επιτρέπει την απόδοση του λογαριασμού για την ενίσχυση που έλαβε ο δικαιούχος.

Η διαδρομή ελέγχου

Το σύστημα λογοδοσίας διασφαλίζει ότι τηρούνται από τον δικαιούχο της χρηματοδότησης όλες οι **πληροφορίες και τα αποδεικτικά έγγραφα** για τη «**διαδρομή ελέγχου**», ήτοι ένα αναλυτικό σύστημα καταγραφής των ενεργειών και δαπανών, με τα οικεία δικαιολογητικά, που επιτρέπει την απόδοση λογαριασμού για τη δημόσια ενίσχυση, προκειμένου να μπορεί να επαληθευθεί η διαδρομή και η νομιμότητα των καταβληθέντων ποσών από τον ενωσιακό προϋπολογισμό έως την τελική ανάλυσή τους, στο πλαίσιο των εγκεκριμένων πράξεων.

Η υποχρέωση τήρησης της διαδρομής ελέγχου καθιστά εφικτή τη λογοδοσία αυτή.

Νμλγ.: ΔΕΕ απόφ. της 15.9.2005, **C-199/2003** Ιρλανδία κατά Επιτροπής, σκ. 11, ΓΔΕΕ απόφ. της 13.7.2011, **T-81/2009** Ελλάδα κατά Επιτροπής, σκ. 92, **ΕλΣυν Ολ. 1504/2024**, σκ. 19, **ΕλΣυν. Ολ. 1951/2020**, σκ. 27

Η καταβολή της χρηματοδότησης – Το κλείσιμο των προγραμμάτων

Ο δικαιούχος υποβάλλει **όλα τα αναγκαία έγγραφα** τεκμηρίωσης για την πορεία υλοποίησης της Πράξης και την ανάλωση των δαπανών, **είτε προκαταρκτικά για να λάβει** την ενίσχυση, **είτε απολογιστικά** μετά την προκαταβολή της ενίσχυσης.

Για την καταβολή ισχύει η «**αρχή της επιστροφής των δαπανών**», δηλαδή η τεκμηρίωση χρησιμοποίησης των πόρων στο πλαίσιο του συγχρηματοδοτούμενου από την Ευρωπαϊκή Ένωση σχεδίου και σύμφωνα με τους όρους επιλεξιμότητας αυτού, που αποδεικνύονται με εξοφλημένα τιμολόγια ή, στην περίπτωση που αυτό δεν καθίσταται εφικτό, με λογιστικά στοιχεία ισοδύναμης αποδεικτικής αξίας.

Η επιστροφή αυτή μπορεί να αφορά μόνο δαπάνες οι οποίες **όντως πραγματοποιήθηκαν και είναι δεόντως τεκμηριωμένες**.

Νομοθεσία: άρθρ. 91 Καν. 2021/1060.

Νμλγ.: ΔΕΕ απόφ. της 2.3.2023, C-31/2021, σκ. 41, ΕλΣυν Ολ. 1062/2021 σκ. 7

(συνέχεια)

Δεν αρκεί η Πράξη να εκτελεσθεί κατά τους κανόνες, πρέπει και να **λειτουργήσει πράγματι** προς εκπλήρωση του σκοπού, για τον οποίο χρηματοδοτήθηκε.

Τίθενται συγκεκριμένα **χρονικά ορόσημα και διαστήματα**, για τη λειτουργία των πράξεων, προκειμένου η χρηματοδότηση να αποδώσει τα κοινωνικά της ωφέληματα (π.χ. με το **άρθρ. 65 Καν. 2021/1060**, ορίζεται υποχρεωτικό χρον. διάστημα πέντε ετών για τη λειτουργία της πράξης, μετά την τελική πληρωμή στον δικαιούχο).

Μετά την προκαθορισμένη λήξη των προγραμμάτων διαβιβάζονται οι **τελικές εκθέσεις λογοδοσίας** των εθνικών οργάνων προς την Επιτροπή, με βάση τα τελικά στοιχεία της λογοδοσίας των δικαιούχων, για την πραγματοποίηση της **εκκαθάρισης των λογαριασμών μεταξύ του κράτους μέλους και της Επιτροπής** (βλ. **άρθρ. 43 Καν. 2021/1060**)

Δημοσιονομική διόρθωση και ανάκτηση

Έννοια

Το διοικητικό μέτρο, το οποίο ενσωματώνει τα αποτελέσματα των ελεγκτικών επαληθεύσεων των αρμοδίων Αρχών, και με το οποίο **διορθώνονται οι λογαριασμοί** που τηρούνται για τη διαχείριση της χρηματοδότησης στο πλαίσιο μιας πράξης. Εκδίδεται από τις αρμόδιες εθνικές αρχές βάσει του άρθρου 103 του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/1060 και του Κώδικα Δημοσίου Λογιστικού και των κανονιστικών αποφάσεων που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότηση των νόμων που ισχύουν ανά προγραμματική περίοδο.

Με την επιβολή του επέρχεται **ακύρωση της εγγραφής** μέρους ή του συνόλου της ενωσιακής ή και της εθνικής **συνδρομής** που αντιστοιχεί στις παράτυπες δαπάνες και τακτοποιούνται με τον τρόπο αυτό οι **λογαριασμοί του προγράμματος**.

Είδη δημοσιονομικής διόρθωσης από εθνικές αρχές βάσει της ΚΥΑ 5483/2023, Β' 390

Αναλογική : ανάλογη της παράτυπης δαπάνης που διαπιστώνεται

Κατ' αποκοπή : δεν είναι άμεσα μετρήσιμη η δημοσιονομική επίπτωση μιας παρατυπίας επιβάλλεται συντελεστής, βάσει κατευθυντήριων γραμμών της Ευρ. Επιτροπής

(συνέχεια)

Αποκαταστατικός χαρακτήρας των διοικητικών μέτρων

Η δημοσιονομική διόρθωση και η τυχόν ανάκτηση αποτελούν **διοικητικά μέτρα αποκαταστατικού χαρακτήρα** και δεν συνιστούν κύρωση, αλλά απλώς συνέπεια της διαπιστώσεως ότι δεν συντρέχουν οι αναγκαίες προϋποθέσεις για τη λήψη της χρηματοδότησης.

Προσοχή: ΔΕΝ απαιτείται, για την τακτοποίηση αυτή, η **υλική επιστροφή** των παρανόμως ή αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών της ενίσχυσης, που ανάγεται σε **επόμενο στάδιο**, αυτό της απόφασης ανάκτησης.

Παρατυπία – έννοια και διακρίσεις

Έννοια

Κάθε παράβαση διάταξης ενωσιακού δικαίου ή του σχετικού με την εφαρμογή του εθνικού δικαίου η οποία μπορεί να οφείλεται σε πράξη ή παράλειψη οικονομικού φορέα και να προκαλεί ή να ενδέχεται να προκαλέσει ζημία στον προϋπολογισμό της Ένωσης.

Νομοθεσία: Κανονισμός (ΕΚ) 2988/1995 άρθρ. 4 και Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1060 άρθρ. 2. Νμλγ.: ΔΕΕ αποφ. της 1.10.2020, C-743/18, σκ. 51-52, 67, της 26.5.2016, C-260/14 και C-261/14, σκ. 37 και 43, ΕλΣυν Ολ. 1981/2021, σκ. 31-33, πρβλ. ΕλΣυν Ολ. 704/2024, σκ. 27-28

(συνέχεια)

Διακρίσεις

Απλές παρατυπίες : αντιμετωπίζονται με «μέτρα» που δεν αποτελούν κυρώσεις, όπως το μέτρο της επιστροφής του αδικαιολογήτως εισπραχθέντος ποσού

Παρατυπίες που προέκυψαν «εκ προθέσεως ή εξ αμελείας»: αντιμετωπίζονται με «κυρώσεις» που έχουν διοικητικό χαρακτήρα, όπως η πληρωμή προστίμου ή η προσαύξηση του αδικαιολογήτως εισπραχθέντος ποσού.

Συστημικές παρατυπίες: όσες έχουν επαναλαμβανόμενο χαρακτήρα, με μεγάλη πιθανότητα εμφάνισης σε παρεμφερείς τύπους πράξεων. Προκύπτουν από σοβαρή ανεπάρκεια της αποτελεσματικής λειτουργίας του συστήματος διαχείρισης και ελέγχου του οικείου προγράμματος

Νομοθεσία: Κανονισμός (ΕΚ) 2988/1995 άρθρ. 5, Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1060 άρθρ. 2.

Νμλγ.: ΕλΣυν Ολ. 274/2019 σκ. 7, 1951/2020 σκ. 30, 31

Διαδικασία επιβολής δημοσιονομικής διόρθωσης και ανάκτησης

1. **Διαπίστωση παρατυπίας** από το όργανο ελέγχου
2. **Σύνταξη έκθεσης ελέγχου από αυτό**
3. **Υποβολή πρότασης για δημοσιονομική διόρθωση** και -εάν συντρέχει περίπτωση- για **ανάκτηση του παρανόμως καταβληθέντος ποσού** από τον δικαιούχο
4. **Κοινοποίηση έκθεσης ελέγχου στον δικαιούχο**
5. Υποβολή τυχόν **αντιρρήσεων από αυτόν**, έτσι τηρείται το συνταγματικό/ενωσιακό δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης, άρθρο 20 παρ.2 Σ και άρθρο 41 παρ.2 του ΧΘΔΕΕ)
6. Αν οι αντιρρήσεις κριθούν αβάσιμες **οι ελεγκτικές διαπιστώσεις οριστικοποιούνται** και εκδίδεται η απόφαση δημοσιονομικής διόρθωσης καθώς και η απόφαση ανάκτησης.

Δημοσιονομική διόρθωση και μελλοντικές δαπάνες

Εάν έχει **επέλθει ήδη χρηματική μετακίνηση** στον τελικό δικαιούχο και οι παράτυπες δαπάνες βάρυναν τις πιστώσεις του επιχειρησιακού προγράμματος **και πληρώθηκαν από αυτό**, τότε επιβάλλεται και «**ανάκτηση**» σε βάρος του λαβόντος την ενίσχυση, υπεύθυνου των παρατυπιών.

Αν ωστόσο οι παράτυπες δαπάνες **δεν έχουν ακόμα καταβληθεί** στον δικαιούχο, η ακύρωση – μείωση, εν όλω ή εν μέρει, της δημόσιας συνεισφοράς, μέχρι το αναλογούν στις παράτυπες δαπάνες ύψος, επάγεται έννομες συνέπειες για το μέλλον που αφορούν στη **διακοπή ή συνέχιση της χρηματοδότησης**.

Νμλγ. ΕλΣυν Ολ. 1951/2020, σκ. 49, 55, ΕλΣυν ΕλΣυν Έβδ. Σε συμβούλιο 38/2023, 10/2023 σε υποθέσεις αιτήσεων αναστολής

Προσδιορισμός ύψους δημοσιονομικής διόρθωσης

Για τον υπολογισμό του ύψους της δημοσιονομικής διόρθωσης και τυχόν ανάκτησης, πρέπει

- ❑ να τηρείται η αρχή της αναλογικότητας, έτσι ώστε το ποσό, μέχρι το οποίο καταργείται η δημόσια συνεισφορά και του οποίου ζητείται, ενδεχομένως, η επιστροφή, να **μην είναι δυσαναλόγως υψηλό σε σχέση με τις διαπραχθείσες «παρατυπίες»**, λαμβάνοντας υπόψιν όλες τις περιστάσεις της συγκεκριμένης υπόθεσης, και
- ❑ να διατηρείται ο αποκαταστατικός – αποζημιωτικός χαρακτήρας του μέτρου.

Νμλγ.: ΕλΣυν Ολ. 932/2024, σκ. 25, 1301/2020, σκ. 4, πρβλ. ΔΕΕ αποφ. της 6.12.2017, C-408/16, σκ. 60-66, της 8.6.2023, C-545/2021, σκ. 41 επ.

Δημοσιονομικές διορθώσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά Κράτους-Μέλους

Εάν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαπιστώσει συστηματικές παρατυπίες στο σύστημα διαχείρισης κρατους-μέλους δύναται να επιβάλει δημοσιονομικές διορθώσεις το ύψος των οποίων θα ισούται **προς το ποσό των δαπανών που κακώς κατέβαλαν τα Ταμεία**. Άρθρο 104 Καν. (ΕΕ) 2021/1060.

Εάν είναι αδύνατον να υπολογιστούν επακριβώς τα ποσά των παράτυπων δαπανών η Επιτροπή πραγματοποιεί δημοσιονομικές διορθώσεις **με παρέκταση (χρησιμοποίηση ενός αντιπροσωπευτικού δείγματος δοσοληψιών με παρόμοια χαρακτηριστικά) ή κατ' αποκοπή (με βάση τη σοβαρότητα της παράβασης ή το μέγεθος των δημοσιονομικών επιπτώσεων)**.

Η «εκτελεστική απόφαση» δημοσιονομικής διόρθωσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προσβάλλεται **ενώπιον του Γεν. Δικαστηρίου ΕΕ** και, επί αρνητικής απόφασης, κατόπιν **άσκησης αίτησης αναίρεσης ενώπιον του ΔΕΕ (όχι δικαιοδοσία εθνικών δικαστηρίων εν προκειμένω)**.

Νμλγ: πρωτόδικη απόφαση Γενικού Δικαστηρίου της 19.12.2019, T-295/18 και επί αναίρεσης της Ελληνικής Δημοκρατίας απόφ. της 18.11.2021, C-107/20 απόρριψη, που αφορούσαν σε ενισχύσεις μέσω των Ευρωπαϊκών Γεωργικών Ταμείων, στις οποίες εντόπισε συστηματικό πρόβλημα η Επιτροπή.

Οι δημοσιονομικές διορθώσεις στη νομολογία του ΕλΣυν

Η δίκη ενώπιον του ΕλΣυν

Η απόφαση δημοσιονομικής διόρθωσης και η απόφαση ανάκτησης των ενωσιακών πόρων που εκδίδεται από διοικητικό όργανο με βάση τις εξουσιοδοτήσεις των εθνικών νόμων, **προσβάλλονται με το ένδικο βοήθημα της έφεσης** ενώπιον του Ελεγκτικού Συνεδρίου.

Δίκη σε **πρώτο και τελευταίο βαθμό ουσιαστικής κρίσης** ενώπιον του Τμήματος.

Αρμοδιότητα εκδίκασης:

- αρχικώς **Ι Τμήμα ΕλΣυν** (απόφ. ΦΓ8/15686/8.7.2002 ΕλΣυν Ολ., Β' 1242),
- δικ. έτος 2020-2021 έως το δικ. έτος 2023-2024 **Έβδομο Τμ. ΕλΣυν** (άρθρο 339 Ν 4700/2020)
- από το δικ. έτος 2024-2025 **Δέκατο Τμήμα ΕλΣυν** (άρθρ. 24 Ν 4820/2021, όπως ισχύει μετά την τροποποίησή του με το άρθρ. 39 παρ. 2 Ν 5130/2024).

Η απόφαση του Τμήματος προσβάλλεται με τα ένδικα μέσα της **αίτησης αναίρεσης** (ενώπιον της Ολομέλειας ΕλΣυν – άρθρ. 165 επ. Ν 4700/2020) και της **αίτησης αναθεώρησης** (ενώπιον του ίδιου Τμήματος για συγκεκριμένους λόγους – άρθρ. 179 επ. Ν 4700/2020).

Η δικαιοδοσία του Ελεγκτικού Συνεδρίου

Σκοπός των συνταγματικών κανόνων για τη διάκριση των δικαιοδοσιών η εξυπηρέτηση της **αποτελεσματικότερης απονομής της δικαιοσύνης** από το δικαστήριο

Η **διοικητική δικαιοσύνη**, ιστορικά, έχει ως αποστολή να παράσχει στους διοικούμενους δικαστική προστασία, όταν εκ της **άσκησης δημόσιας εξουσίας**, πλήττονται κυριαρχικώς τα δικαιώματα ή τα έννομα συμφέροντά τους

Ιστορικά το Ελεγκτικό Συνέδριο έχει ως θεσμική αποστολή, μέσω, ιδίως, των σχετικών με τον **«έλεγχο των λογαριασμών» αρμοδιοτήτων του (είτε ελεγκτικών είτε δικαιοδοτικών)**, να εγγυάται τη σύννομη διαχείριση των δημόσιων πόρων υπέρ του δημοσίου συμφέροντος, αρμοδιότητα που ούτε επιφυλάσσεται ούτε συνδέεται με τις αντίστοιχες άλλων δικαιοδοτικών θεσμών

(συνέχεια)

Στην πρωτογενή κατά το Σύνταγμα **δικαιοδοτική αρμοδιότητα του Ελεγκτικού Συνεδρίου** υπάγονται, μεταξύ άλλων, οι διαφορές που γεννώνται κατά τον **έλεγχο των λογαριασμών των δημοσίων υπολόγων**.

Ως **λογαριασμός νοείται όχι μόνον η λογοδοσία**, ως σύνολο, του υπόχρεου δημοσίου υπολόγου, αλλά και **οποιαδήποτε, ανεξαρτήτως ειδικότερου τύπου, απεικόνιση των εσόδων και εξόδων δημόσιας διαχείρισης σε δεδομένη χρονική στιγμή**.

Το ενδιαφέρον για την παρακολούθηση και τον έλεγχο του δημοσίου χρήματος **δεν παύει με την εκταμίευσή του** από το δημόσιο ταμείο, διατηρείται **ενεργό μέχρι την επαλήθευση της δαπάνης** ότι πραγματοποιήθηκε για το σκοπό που προορίζεται.

(συνέχεια)

Κατ' ακολουθίαν των ανωτέρω:

α) **«Δημόσιος υπόλογος»** είναι και εκείνος ο ιδιώτης (φυσικό ή νομικό πρόσωπο), που αναλαμβάνει τη διαχείριση χρημάτων ή υλικών, ή αξιών του Δημοσίου για την εκπλήρωση δημοσίου σκοπού, κατ' εντολή του Κράτους ή άλλων δημοσίων φορέων, με ειδική επιχορήγηση ή ενίσχυση από τον προϋπολογισμό τους

β) **Ο «έλεγχος των λογαριασμών»** (και οι συναφείς με αυτόν δικαιοδοτικές αρμοδιότητες) δεν παύει στους υπολόγους, **αλλά εκτείνεται και σε οποιοδήποτε άλλο εμπλεκόμενο πρόσωπο μέχρι και τον λαβόντα για την επαλήθευση του ορθώς έχειν του λογαριασμού της δημόσιας διαχείρισης του υπολόγου, καταλήγοντας ενδεχομένως και σε καταλογισμό σε βάρος όλων αυτών**

(συνέχεια)

γ) «**Δημόσιο χρήμα**» και εκείνο που προέρχεται από τον κρατικό προϋπολογισμό με τη μορφή επιχορήγησης για την επίτευξη κρατικού σκοπού

δ) **Η διάσπαση της δικαιοδοσίας**, θα συνεπαγόταν κατακερματισμό της δημοσιονομικής διαφοράς που απορρέει, ενδεχομένως, από το ίδιο βιοτικό συμβάν, **με κίνδυνο τη δημιουργία κλίματος ανασφάλειας δικαίου** και έκδοσης αντιφατικών δικαστικών αποφάσεων ακόμη και σε επίπεδο πραγματικών διαπιστώσεων, ιδίως αν διαφέρουν οι κανόνες εκδίκασης των σχετικών διαφορών

(συνέχεια)

Κρίσιμος είναι ο «προέχων χαρακτήρας» και η «φύση της διαφοράς» με βάση την ιστορικά θεσμική αποστολή του Ελεγκτικού Συνεδρίου.

Η δημιουργία διαφοράς από τον έλεγχο των λογαριασμών προϋποθέτει **δημοσιονομικό έλεγχο**, ο οποίος, αν και εκτυλίσσεται, αναγκαίως, στο πλαίσιο μιας γενεσιουργού υποκείμενης σχέσης, εντούτοις διαφοροποιείται πλήρως από αυτήν ως προς τον **σκοπό** (τήρηση δημοσιονομικής νομιμότητας), το **αποτέλεσμα** (λήψη αποκαταστατικών μέτρων εφόσον διαπιστωθεί βλάβη στον προϋπολογισμό του οικείου δημόσιου φορέα), το **διέπον αυτόν νομικό καθεστώς** (κυρίως διατάξεις δημοσιονομικής φύσεως), αλλά και την **οπτική του ελέγχου**, που επικεντρώνεται αποκλειστικά σε πράξεις και παραλείψεις με δημοσιονομικό αποτύπωμα.

Κατά συνέπεια, ο «**έλεγχος των λογαριασμών**» αποτελεί αυτοτελή υποκείμενη αιτία προσδιοριστική της δικαιοδοσίας του Ελεγκτικού Συνεδρίου

Ο «διάλογος» της νομολογίας

Δημοσίευση της **απόφ. ΕλΣυν Ολ. 1951/2020**

Θεμελίωση της δικαιοδοσίας ΕλΣυν σε διττή βάση :

- 1) Αφενός στην **έννοια του δημοσίου υπολόγου**, στην οποία υπάγεται κάθε ιδιωτικός οργανισμός, φορέας ή επιχείρηση που υπήχθη «ως δικαιούχος» στο καθεστώς ενίσχυσης λόγω ανάληψης από αυτόν της υποχρέωσης να εκτελέσει το έργο που είναι ενταγμένο σε συγχρηματοδοτούμενο επιχειρησιακό πρόγραμμα, τηρώντας λογαριασμούς προς λογοδοσία και υπόκειται σε διαδικασία ανάκτησης του εισπραχθέντος ποσού εφόσον διαπιστωθεί παρατυπία και

2) αφετέρου στην κατά το σύνταγμα **ενδεικτική απαρίθμηση** των δικαιοδοτικών του αρμοδιοτήτων στο άρθρο 98 παρ.1 και συγκεκριμένα με την λέξη «ιδίως» που χρησιμοποιεί ο συνταγματικός νομοθέτης δεν αποκλείεται η ανάθεση σ' αυτό της εκδίκασης και άλλων κατηγοριών διαφορών ή υποθέσεων πέραν αυτών που ρητώς αναφέρονται στο σύνταγμα **εφόσον είναι συναφείς ή προσιδιάζουν στη φύση και στον χαρακτήρα του ελσυν** ως δημοσιονομικού δικαστηρίου. συναφείς δε έκρινε ότι είναι **όλες εκείνες που προκύπτουν από την άσκηση ελεγκτικών αρμοδιοτήτων, καθώς και αυτές που συνάπτονται με τον έλεγχο προσώπων που υπόκεινται σε δημόσια λογοδοσία.**

Η «απάντηση» του ΣτΕ

Με τις **909 και 910/2021 ΣτΕ Ολ.** αποφάσεις του το Συμβούλιο της Επικρατείας «απάντησε» ότι το ΕλΣυν έχει «ειδική δικαιοδοτική αρμοδιότητα» και ερμήνευσε τη λέξη «**ιδίως**» υιοθετώντας το κριτήριο της απολύτου συνάφειας.

Το ΣτΕ θεωρεί ότι έχει δικαιοδοσία όταν προσφεύγουν ιδιώτες, ενώ το ΕλΣυν όταν προσφεύγουν δημόσιοι φορείς.

Προέβη σε **συσταλτική ερμηνεία** της έννοιας του **υπολόγου** κρίνοντας ότι δημόσιος υπόλογος είναι μόνο αυτός που του έχει ανατεθεί εξουσία διαχείρισης χρημάτων που ανήκουν σε δημόσιο φορέα, και όχι ο ωφελούμενος από δημόσια ενίσχυση ιδιώτης.

Η σημαντική απόφαση της Μείζ. Ολομέλειας ΕλΣυν 1334/2023

Με την απόφασή της η Ολομέλεια ΕλΣυν «απάντησε» στις ως άνω αποφάσεις της Ολομέλειας του ΣτΕ. Ο «διάλογος» που αναπτύχθηκε αφορούσε στην έννοια της **απολύτου** και της **απλής συνάφειας**. Το ΕλΣυν απέρριψε το κριτήριο της απολύτου συνάφειας κρίνοντας ότι ο συνταγματικός νομοθέτης δεν απαιτεί κάτι τέτοιο.

- Κατ' επίκληση της **νομολογίας του ΑΕΔ** κρίσιμος είναι ο «προέχων χαρακτήρας» μίας διαφοράς προκειμένου να κριθεί η δικαιοδοσία του Δικαστηρίου και όχι το κριτήριο της «απόλυτης συνάφειας»
- Οι λήπτες των ενισχύσεων είναι **υπόχρεοι σε δημόσια λογοδοσία** και αποκτούν για το λόγο αυτό την ιδιότητα του δημοσίου υπολόγου
- Η διαφορά από επιβολή δημοσιονομικής διόρθωσης δημιουργεί **διαφορά από τον έλεγχο των λογαριασμών** διότι πρόκειται για πράξη ανάκτησης ήδη δημιουργηθέντος εξόδου η οποία αποκαθιστά τον λογαριασμό από τον οποίο εκταμιεύτηκαν τα σχετικά ποσά.

Περαιτέρω, με την ίδια απόφαση κρίθηκε ότι:

- **Το κριτήριο της υποκείμενης αιτίας** είναι το **κυρίαρχο** και αυτό ανεξαρτήτως του εάν το πραγματικό υπόβαθρο του ελέγχου των λογαριασμών ανάγεται σε σχέση δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου.
- Οι λήπτες των ενισχύσεων **ανεξαρτήτως του εάν είναι δημόσιοι ή ιδιωτικοί φορείς** υπόκεινται στις αυτές υποχρεώσεις ως προς το ζήτημα της ορθής και σύννομης υλοποίησης της συγχρηματοδοτούμενης πράξης.
- Σε διαφορετική περίπτωση θα υφίσταται **διάσπαση της δικαιοδοσίας** κατά την εκδίκαση των διαφορών και ο διαχωρισμός αυτών αφενός σε διαφορές ουσίας ενώπιον του ΕΛΣυν όταν οι λήπτες είναι δημόσιοι φορείς και σε ακυρωτικές διαφορές ενώπιον του ΣτΕ στις περιπτώσεις που ο λήπτης είναι ιδιωτικός φορέας δημιουργεί ανασφάλεια δικαίου.

Προσφυγή στο ΑΕΔ;

Η κατά τα ανωτέρω **καταφατική σύγκρουση δικαιοδοσιών** μεταξύ των Ανώτατων Δικαστηρίων θα μπορούσε να εισαχθεί προς επίλυση στο Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο;

- Δυνητικά κίνδυνος δημιουργίας συνθηκών ανασφάλειας δικαίου διότι δεν επιτρέπει στον ενδιαφερόμενο λήπτη μίας ενωσιακής ενίσχυσης να γνωρίζει με ασφάλεια που θα απευθυνθεί για να υπερασπιστεί τα έννομα συμφέροντά του
- Η αμφισβήτηση ωστόσο που προέκυψε με συνέπεια τη **διάσπαση της δικαιοδοσίας** μεταξύ των δύο Ανώτατων Δικαστηρίων **ανάγεται στο ίδιο το Σύνταγμα** (άρθρα 94 παρ. 1, 95 παρ. 1 και 98 παρ. 1 και 2 Σ) και **όχι σε διατάξεις τυπικού νόμου**
- **Συνεπώς**, δεν δύναται κατά πάγια νομολογία του ΑΕΔ (αποφ. 5/1995, 19/1990, 38/1989) να εισαχθεί προς άρση της σχετικής διχογνωμίας σε αυτό το Δικαστήριο.
- Τυχόν άρση της σύγκρουσης από το ΑΕΔ θα ισοδυναμούσε **με την αυθεντική ερμηνεία του Σ και ανήκει κατά το άρθρο 110 Σ στον αναθεωρητικό νομοθέτη.**

Συνοψίζοντας:

Οι διαφορές από δημοσιονομικές διορθώσεις και ανακτήσεις υπάγονται τόσο πρωτογενώς εκ του Συντάγματος όσο και εκ του νόμου στο Ελεγκτικό Συνέδριο.

Τα ποσά της εθνικής και ενωσιακής συμμετοχής που καταβάλλονται στα πλαίσια υλοποίησης συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων, δραστηριοτήτων ή πρωτοβουλιών, προερχόμενα από τον κρατικό προϋπολογισμό, εμπίπτουν στην έννοια του **δημοσίου χρήματος**, τελούν υπό καθεστώς διαρκούς αιρεσιμότητας και διόρθωσης του ύψους της και δεν ενσωματώνονται στην περιουσία των ληπτών. **ΕΛΣυν Έβδ. Τμ. 2040/2020, σκ. 6, Τμ Ι 576/2020, σκ. 7.**

Οι **τελικοί λήπτες**, ως αρμόδιοι για την εκτέλεση των πράξεων, **είναι υπόχρεοι σε δημόσια λογοδοσία, στο πλαίσιο τήρησης της «επαρκούς διαδρομής ελέγχου»** και αποκτούν, κατά το μέρος που υπόκεινται στη λογοδοσία αυτή, την **ιδιότητα του υπολόγου**. Τούτο ανεξάρτητα εάν υπάγεται ή έχει τη μορφή δημοσίου φορέα, ή εάν είναι ιδιωτικός φορέας διότι τόσο οι δημόσιοι όσο και οι ιδιωτικοί **φορείς υπόκειται στις αυτές υποχρεώσεις ως προς το ζήτημα της ορθής και σύννομης υλοποίησης της συγχρηματοδοτούμενης πράξης**.

Ο **έλεγχος, η λογοδοσία, το έλλειμμα, ο καταλογισμός** στοιχειοθετούν τα βασικά χαρακτηριστικά του νομικού καθεστώτος της διαχείρισης δημοσίου χρήματος που προσδίδουν την κατά το Σύνταγμα ιδιότητα του δημοσίου υπολόγου, την οποία ο Θεσμός του Ελεγκτικού Συνεδρίου επεξεργάζεται από της ιδρύσεώς του, το έτος 1829, ήτοι σχεδόν επί δύο αιώνες. **ΕΛΣυν Ολ. 1334/2023 σκ. 45.**

Η δημοσιονομική διόρθωση και η ανάκτηση δημιουργεί **διαφορά από τον «έλεγχο των λογαριασμών»** διότι αποκαθιστά – τακτοποιεί το λογαριασμό του προγράμματος.

Εξάλλου, από τις διατάξεις του άρθρ. 8 (παρ. 1 έως 5) με τίτλο «Δικαιοδοτικές αρμοδιότητες» του Ν 4820/2021 «Οργανικός Νόμος του Ελεγκτικού Συνεδρίου (...)» συνάγεται ότι όλες οι «συναφείς» διαφορές από καταλογιστικές πράξεις ή αποφάσεις που αφορούν διαχείριση επιχορηγήσεων και χρηματοδοτήσεων που προέρχονται από ενωσιακούς πόρους υπάγονται στο Ελεγκτικό Συνέδριο.

Η νομολογία του ΕλΣυν ανά θεματικές ενότητες

Αρχή αναλογικότητας (άρθρο 25 παρ. 1 Σ και 52 του ΧΘΔΕΕ)

Την αρχή αυτή ως ενωσιακή αρχή τη δέχεται το ΕλΣυν όπως ακριβώς την ορίζουν οι Κανονισμοί και οι λοιπές διατάξεις που διέπουν το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα

Τα κριτήρια της φύσης και της σοβαρότητας της παρατυπίας καθώς και η έκταση της δημοσιονομικής διακινδύνευσης και της ζημίας στον προϋπολογισμό της Ένωσης αποτελούν ειδικότερες εκφάνσεις της αρχής της αναλογικότητας και λαμβάνονται υπόψη από τον Δικαστή όταν θίγονται τα ατομικά δικαιώματα που λήπτη της ενίσχυσης και η δημοσιονομική διόρθωση και η ανάκτηση είναι προφανώς δυσανάλογες.

ΕλΣυν Ολ. 545/2022 σκ. 28

Στους παράγοντες που δύνανται να συνεκτιμηθούν για την **εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας** και την προσαρμογή του ποσού της δημοσιονομικής διόρθωσης ανάλογα με την βαρύτητα της παρατυπίας, είναι η **έκταση της ευθύνης του λήπτη** της ενίσχυσης καθώς και η **αιτιώδης σχέση** μεταξύ της αποδιδόμενης ευθύνης και της συμπεριφοράς του.

Το ζήτημα της **συνεκτίμησης της ευθύνης** δεν λαμβάνεται υπόψη κατά την επιβολή της δημοσιονομικής διόρθωσης, διότι όπως εκτέθηκε πρόκειται για αντικειμενικό σύστημα, αλλά **συνεκτιμάται εκ των υστέρων** εάν εφαρμοστεί τελικά η αρχή αυτή κατά την επίδικη δημοσιονομική διόρθωση.

ΕΛΣυν Ολ. 273/2019 σκ. 10, 274/2019 σκ. 8 καθώς και 1794/2018 σκ. 40

Στα κριτήρια που λαμβάνονται υπόψη είναι επίσης και η τυχόν **ευθύνη της ίδιας της διαχειριστικής αρχής** (π.χ. λανθασμένη επιλογή ορισμένου οικονομικού φορέα και υπαγωγή αυτού σε λανθασμένο καθεστώς χρηματοδότησης), καθώς και η τυχόν **πραγματική βλάβη** στο φυσικό αντικείμενο του έργου λόγω εσφαλμένης εφαρμογής τη μίας ή της άλλης Οδηγίας.

ΕΛΣυν Ολ. 3403/2014 σκ. VI

Αν το Δικαστήριο δεχθεί κατ' εκτίμηση των περιστάσεων ότι συνέτρεξε **παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας** τότε μπορεί να καταλήξει όχι μόνο σε μείωση του καταλογισθέντος ποσού σε βάρος του λήπτη της ενίσχυσης, αλλά και ενδεχομένως σε **πλήρη εξάλειψή του**, εφόσον διαπιστώσει ότι οι διαπιστωθείσες παρατυπίες ήταν ήσσονος σημασίας μετά και από συνεκτίμηση της συμπεριφοράς του ανωτέρω, καθώς και του γεγονότος ότι ο σκοπός της επένδυσης επετεύχθη πλήρως.

ΕΛΣυν Ολ. 1268/2020 σκ. 11

Πώς εφαρμόζεται η αρχή της αναλογικότητας στην κατ' έφεση δίκη;

Κρίθηκε με την **ΕΛΣυν ΟΛ. 509/2024 σκ. 61**

«Το Τμήμα εσφαλμένως εφάρμοσε την απορρέουσα από το άρθρο 25 παρ. 1δ του Συντάγματος αρχή της αναλογικότητας, (...) καθόσον όφειλε, στο πλαίσιο εξέτασης του σχετικού προβαλλομένου λόγου έφεσης, να ερευνήσει (...), αν η επιβληθείσα σε βάρος της αναιρεσείουσας δημοσιονομική διόρθωση, που εντάσσεται στην κατηγορία των διοικητικών μέτρων, υπό την έννοια του άρθρου 4 παρ. 1 του Καν. 2988/1995 και έχει διορθωτικό και αποκαταστατικό χαρακτήρα, ήταν **πρόσφορη** για την υλοποίηση του επιδιωκόμενου από τις οικείες διατάξεις σκοπού και **δεν υπερέβαινε το αναγκαίο για την επίτευξη αυτού μέτρο**, και είτε να διαλάβει ειδική κρίση περί τον σεβασμό της αρχής αυτής, κατά την επιβολή της, είτε, στην αντίθετη περίπτωση, να προβεί σε επιμέτρηση του καταλογισθέντος ποσού στο αναγκαίο κατά την κρίση του μέτρο, λαμβάνοντας υπόψη τα κριτήρια που θέτει το ενωσιακό δίκαιο ως προς τον καθορισμό του ύψους της διόρθωσης και ειδικότερα τη **φύση και τη σοβαρότητα της παρατυπίας, τον περιορισμένο ή συστηματικό της χαρακτήρα, τον βαθμό επίδρασης της παρατυπίας στο εν γένει έργο και τους στόχους του, καθώς και τις απώλειες των διατεθέντων πόρων, ικανοποιώντας και τις απαιτήσεις του άρθρου 52 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης και 25 παρ. 1δ του Συντάγματος, κατά τρόπο ώστε τα ποσά της συνδρομής των οποίων ζητείται η επιστροφή να μην είναι δυσανάλογα υψηλά σε σχέση με τις διαπραχθείσες παρατυπίες**».

Άλλα παραδείγματα : **ΕΛΣυνΟΛ. 1440/2022**: μερική υλοποίηση φυσικού αντικείμενου, **ΕΛΣυν Τμ. Έβδομο 58/2024, Τμ. Δέκατο 443/2025**: εκπρόθεσμη υλοποίηση οικονομικού αντικείμενου

Η ολική δημοσιονομική διόρθωση

Όταν ζητείται η διόρθωση ή ανάκτηση του συνόλου του ποσού της χρηματοδότησης, τίθεται **ζήτημα του δυσανάλογου** του μέτρου της δημοσιονομικής διόρθωσης και αντίστοιχα της ανάκτησης.

- Η ολική δημοσιονομική διόρθωση προϋποθέτει ότι ο λαβών την ενίσχυση **έχει παραβιάσει ουσιώδη υποχρέωσή του, αναγόμενη στη σφαίρα ευθύνης του**, όποτε τότε, αναζητείται **ολόκληρο το ποσό της χρηματοδότησης** που του έχει καταβληθεί, ανεξαρτήτως του εάν έχει υλοποιηθεί η επένδυσή του (το φυσικό αντικείμενο του έργου).
- Στις περιπτώσεις αυτές έχει λάβει συνήθως χώρα και απένταξη του έργου από το πρόγραμμα.

Παραβίαση «ουσιώδους υποχρέωσης» συμβατή με την αρχή της αναλογικότητας και την ολική δημ. διόρθωση

Παραδείγματα από τη νμλγ.

Μη εμπρόθεσμη υλοποίηση του έργου από τον τελικό αποδέκτη. **ΕΛΣυν ΟΛ. 232/2019, σκ. 21**

Ίδρυση υποκαταστήματος και επέκταση των δραστηριοτήτων του λήπτη ενίσχυσης χωρίς ενημέρωση διαχειριστικής. **ΕΛΣυν ΟΛ. 1341/2024**

Μη υποβολή εντός της προβλεπόμενης προθεσμίας των πέντε ετών από την ημερομηνία της πρώτης εγκατάστασης νέου γεωργού αίτησης για τη χορήγηση δεύτερης δόσης ενίσχυσης με τα συνοδεύοντα αυτή δικαιολογητικά. **ΕΛΣυν ΟΛ. 338/2021, 1305/2020, 1278/2019**

Ερευνητικό έργο για την εκπαίδευση νέων ερευνητών με την εκπόνηση διδακτορικής διατριβής. Η ολοκλήρωση της διδακτορικής διατριβής με τη λήψη διδακτορικού τίτλου προϋπόθεση για την επιτυχή ολοκλήρωση του έργου. **ΕΛΣυν ΟΛ. 1276/2019**

Σε όλες τις ανωτέρω υποθέσεις κρίθηκε ότι:

Το μέτρο της **ολικής δημοσιονομικής διόρθωσης** που συνιστά άμεση απόρροια της αθέτησης ουσιώδους δέσμευσης που είχε αναληφθεί από τον λήπτη της ενίσχυσης, είναι **πρόσφορο και αναγκαίο** για τη εκπλήρωση των στόχων του Επιχειρησιακού Προγράμματος, τόσο σε επίπεδο ενωσιακού δικαίου, όσο και σε επίπεδο εθνικού δικαίου.

Η ανάκτηση δε ως **διοικητικό μέτρο αποκαταστατικού χαρακτήρα** είναι **πρόσφορη και αναγκαία** για την εκπλήρωση του επιδιωκόμενου σκοπού, δοθέντος ότι δεν εξαντλείται στην δημοσιονομική αποκατάσταση των δημόσιων προϋπολογισμών, αλλά αποσκοπεί στην **επαναφορά των πραγμάτων στην προ της καταβολής της ενίσχυσης κατάσταση**, ώστε να **αποτρέπονται στρεβλώσεις** κατά τους όρους ανάπτυξης του ανταγωνισμού (π.χ. γεωργίας, αλιείας κλπ) άλλως, διαταράσσεται η κοινή πολιτική μέσω της επιλεκτικής και εκτός ενιαίου προγραμματισμού ενίσχυσης συγκεκριμένων επιχειρηματιών στον οικείο τομέα.

Παραβίαση της «αρχής της διάρκειας» των πράξεων

Αρθρ. 65 Καν. 2021/1060 : «Το κράτος μέλος επιστρέφει τη συνεισφορά από τα Ταμεία σε πράξη που περιλαμβάνει επενδύσεις σε υποδομές ή παραγωγικές επενδύσεις, εάν, εντός 5 ετών από την τελική πληρωμή στον δικαιούχο ή εντός της προθεσμίας που ορίζεται στους κανόνες για τις κρατικές ενισχύσεις, κατά περίπτωση, η εν λόγω πράξη υπόκειται σε οποιοδήποτε από τα ακόλουθα:

- α) παύση ή μεταφορά παραγωγικής δραστηριότητας εκτός της περιφέρειας επιπέδου NUTS 2 στην οποία έλαβε στήριξη·
- β) αλλαγή του ιδιοκτησιακού καθεστώτος ενός στοιχείου υποδομής η οποία παρέχει σε εταιρεία ή δημόσιο φορέα αδικαιολόγητο πλεονέκτημα·
- γ) ουσιαστική μεταβολή η οποία επηρεάζει τη φύση, τους στόχους ή τους όρους υλοποίησης και θα μπορούσε να υπονομεύσει τους αρχικούς της στόχους.».

Η από 13.7.2023 απόφαση του Δ.Ε.Ε. στην υπόθεση C-313/2022 κατόπιν προδικαστικού ερωτήματος του Ελεγκτικού Συνεδρίου (ΕλΣυν Ολ. 545/2022)

Η υπόθεση αφορούσε το αρ. 30 παρ. 4 του Καν. 1260/1999 που αφορά το Γ΄ ΚΠΣ που διαφοροποιούνταν από το αρ. 65 του τρέχοντος Κανονισμού 2021/1060.

Κρίσιμα σημεία :

- Η τροποποίηση πρέπει να είναι «σημαντική» ή «ουσιαστική» σύμφωνα με τη διατύπωση του νέου Κανονισμού, λαμβάνοντας υπόψη το σκοπό του μέτρου στο πλαίσιο του οποίου χρηματοδοτήθηκε η πράξη
- Η μεταβολή του ιδιοκτησιακού καθεστώτος δεν σημαίνει άνευ ετέρου ότι επηρεάζει τους όρους υλοποίησης της πράξης ή παρέχει αδικαιολόγητο πλεονέκτημα
- Το αδικαιολόγητο πλεονέκτημα πρέπει να προσδιορίζεται από την ελεγκτική εθνική αρχή και ενδέχεται να αφορά είτε το δικαιούχο της πράξης, είτε τον αποκτώντα
- Αντίθετη στο αρ. 30 παρ. 4 του Καν. 1260/1999 εθνική διάταξη η οποία επιβάλλει ανεξαιρέτως στον δικαιούχο επιδότησης καταβληθείσας στο πλαίσιο επενδυτικής πράξης συγχρηματοδοτούμενης από τα διαρθρωτικά ταμεία της Ένωσης την υποχρέωση να μη μεταβιβάζει την επένδυση στο διάστημα των μακροχρόνιων υποχρεώσεων.

Μετά την απόφαση του ΔΕΕ δημοσιεύθηκε η απόφ. ΕλΣυν Ολ. 18/2025

Δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης (άρθρο 20 παρ. 2 Σ)

Έχει κριθεί ότι :

- Στο πλαίσιο αυτοτελών διοικητικών διαδικασιών όταν η πρώτη εξ αυτών κατατείνει στη διαπίστωση από την αρμόδια φορολογική αρχή **της τέλεσης απάτης λόγω έκδοσης εικονικών φορολογικών στοιχείων** από προμηθεύτριες επιχειρήσεις και τα πορίσματα αυτής δύνανται να χρησιμοποιηθούν σε μία **έτερη διαδικασία για την κατάφαση ή μη υλοποίησης μίας επένδυσης**, η οποία έτυχε δημόσιας συγχρηματοδότησης, τότε επιβάλλεται ο λήπτης της ενίσχυσης να έχει **πλήρη πρόσβαση** στο σύνολο των αποδεικτικών στοιχείων που συσχετίζουν την εικονικότητα των φορολογικών σχεδίων με την υλοποίηση του επενδυτικού σχεδίου.
- Αξιοποιείται μεν η έκθεση φορολογικού ελέγχου **πλην απαιτείται να τηρηθεί χωριστά** η διαδικασία της προηγούμενης ακρόασης πριν από την έκδοση της απόφασης δημοσιονομικής διόρθωσης και δεν αρκεί το γεγονός ότι ο λήπτης της ενίσχυσης κατέθεσε στο πλαίσιο του ελέγχου του ΣΔΟΕ.
- Κρίση ότι παραβιάστηκε το δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης
- **ΕΛΣυν ΟΛ. 1709/2022, 2034/2022, όμοιες με 747 και 2478/2020 αλλά αντίθετες με την νεότερη προηγούμενη 1670/2021**

(20 παρ. 2 Σ - συνέχεια)

Σημειωτέον ότι παρατηρήθηκε **διακύμανση** στη νομολογία των Ελασσόνων Συνθέσεων της Ολομέλειας του Ελεγκτικού Συνεδρίου, καθώς με νεότερες αποφάσεις της Γ' Ελάσσονος Ολομέλειας (**1643/2023**) και της Β' Ελάσσονος (**379/2024**) κρίθηκε,

- με τη μεν πρώτη ότι παραβιάστηκε το δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης, αφού ο λήπτης της ενίσχυσης δεν έλαβε πλήρη γνώση του ελεγκτικού πορίσματος ΣΔΟΕ για να ασκήσει τα δικαιώματα άμυνάς του,
- με τη δε δεύτερη ότι όταν η αιτία της δημοσιονομικής διόρθωσης βασίζεται στην ίδια (φορολογική) παράβαση, τότε το δικαίωμα ασκείται άπαξ ως προς τα πραγματικά περιστατικά και δεν απαιτείται να τηρηθεί εκ νέου η διαδικασία (που προβλέπει το άρθρο 2 παρ.4 της ΚΥΑ 905/052/27.3.2023) για την κοινοποίηση της έκθεσης ελέγχου σ' αυτόν και την υποβολή αντιρρήσεων πριν από την έκδοση της απόφασης δημοσιονομικής διόρθωσης.

Ως εκ της αντίθεσης διαφορετικών σχηματισμών της Ολομέλειας, το σχετικό ζήτημα **παραπέμφθηκε προς επίλυση** στη Μείζονα Ολομέλεια με την 570/2024 της Α' Ελάσσονος Ολομέλειας σύμφωνα με το άρθρο 19 παρ.1 του ν.4820/2021.

Σχέση μεταξύ απόφασης δημοσιονομικής διόρθωσης και απόφασης ανάκτησης

Με την απόφαση δημοσιονομικής διόρθωσης επέρχεται **ακύρωση της εγγραφής** μέρους ή του συνόλου της ενωσιακής χρηματοδότησης ή και της εθνικής συνδρομής και διακρίνεται από την **ανάκτηση των αχρεωστήτως καταβληθέντων** ποσών.

Με την πρώτη πράξη (δημοσιονομική διόρθωση) διορθώνεται η παρατυπία και αποκαθίστανται οι λογαριασμοί, ώστε αυτοί να επανέλθουν στην προτέρα κατάσταση.

Με τη δεύτερη πράξη (ανάκτηση) ανακτώνται τα ποσά από τον λαβόντα, εφόσον αυτά έχουν εισπραχθεί με αποτέλεσμα η έκδοση αυτής να αποτελεί **αναγκαία συνέπεια** της πρώτης πράξης.

Η 1951/2020 απόφαση της Ολομέλειας ΕλΣυν

Με την απόφαση αυτή επιλύθηκε αμετάκλητα η σχέση αυτή. Αναγκαία η αποσαφήνιση διότι, σύμφωνα με την προηγούμενη νμλγ, ήταν απαράδεκτη η προσβολή με έφεση της απόφασης δημοσιονομικής διόρθωσης, καθόσον είχε κριθεί ως προπαρασκευαστική πράξη της απόφασης ανάκτησης, στερούμενη εκτελεστού χαρακτήρα (βλ. την αναιρεθείσα **ΕλΣυν Ι Τμ. 230/2017**).

Με την ως άνω απόφαση της Ολομέλειας έγιναν δεκτά τα ακόλουθα:

- Μολονότι υφίσταται σαφής ορολογική διάκριση μεταξύ τους, οι δύο πράξεις **συνέχονται κατά τρόπο αλληλένδετο**, έτσι ώστε η δεύτερη να αποτελεί αναγκαία συνέπεια της πρώτης.
- Παρά, όμως, τον αλληλένδετο χαρακτήρα τους, η δημοσιονομική διόρθωση **διατηρεί πλήρως την κανονιστική αυτοτέλειά** της, διότι περιλαμβάνει αυτοτελείς διαπιστώσεις, που οριστικοποιούνται μετά την διαδικασία «αντιρρήσεων» και μπορεί να προσβληθεί αυτοτελώς.
- Επιπλέον, στοιχείο ιδιαίτερος σημαντικό, η δημοσιονομική διόρθωση δεν επάγεται μόνον έννομες συνέπειες για παρελθούσες δαπάνες (ανάκτηση) **αλλά και για το μέλλον** (διακοπή ή συνέχιση της χρηματοδότησης).

ΕλΣυν Ολ. 1951/2020 σκ. 49, 54,55

...περαιτέρω κρίσεις:

Αν έχει λάβει χώρα περιουσιακή μετακίνηση (έχουν καταβληθεί και ποσά) τότε εκδίδεται και η απόφαση ανάκτησης, συνήθως από διοικητικό όργανο διαφορετικό και περιλαμβάνει και τόκους. Η απόφαση αυτή **διατηρεί τον εκτελεστό της χαρακτήρα και προσβάλλεται αυτοτελώς**.

Η πράξη αυτή είναι **αυτοτελής διοικητική πράξη** και όχι πράξη εκτέλεσης.

Σε άλλη μία σημαντική σκέψη της (σκ. 56) η απόφαση **ΕλΣυν Ολ. 1951/2020** δέχθηκε ότι το αλληλένδετο των πράξεων δημοσιονομικής διόρθωσης και ανάκτησης επιβάλλει χάριν της διατήρησης του ακέραιου της δικαστικής προστασίας του θιγόμενου από αυτές, **ο προσβάλλων μόνο τη δεύτερη, ενώ έχει ήδη απωλέσει το δικαίωμα προσβολής της πρώτης, να δικαιούται, κατά το πρότυπο των ισχυόντων επί σύνθετης διοικητικής διαδικασίας, να επικαλεσθεί και λόγους μη νομιμότητας οι οποίοι αναφέρονται αποκλειστικά στη δημοσιονομική διόρθωση**.

Αρχή της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης

Βασική ενωσιακή αρχή δικαιολογητικό έρεισμα της οποίας είναι η αρχή του κράτους δικαίου.

Συντρέχει όταν συμβαίνουν -σωρευτικώς- τα ακόλουθα:

- Να υφίσταται **αντικειμενική συμπεριφορά** των διοικητικών αρχών με την μορφή ρητών και ανεπιφύλακτων «διαβεβαιώσεων» ότι οι ενέργειες του κατά τον έλεγχο και μέχρι εκείνη τη στιγμή είναι νόμιμες.
- Ο ενδιαφερόμενος να είναι **καλόπιστος**, να έχει διαμορφώσει πεποίθηση για τη νομιμότητα της πράξης στην οποία στήριξε τα δικαιώματά του
- Η συμπεριφορά της διοίκησης στην οποία στηρίχθηκε η πεποίθησή του είναι **σύμφωνη με τους εφαρμοστέους κανόνες** ή τουλάχιστον δεν βρίσκεται σε αντίθεση με αυτούς.

ΕΛΣυν ΟΛ. 98/2025 σκ. 18, 1334/2023 σκ. 50

Γεννά προστατευόμενη εμπιστοσύνη προηγούμενη κρίση του ΕλΣυν;

Απόφ. ΕλΣυν ΟΛ. 1386/2021

Σε περίπτωση συγχρηματοδοτούμενης σύμβασης, **προηγήθηκε ο προσυμβατικός έλεγχος** της νομιμότητας της σύμβασης από το ΕλΣυν και **ακολούθησε έλεγχος από το αρμόδιο όργανο ελέγχου του Υπουργείου Οικονομικών** για παραβάσεις του ενωσιακού και του συναφούς με αυτό εθνικού δικαίου κρίθηκαν τα ακόλουθα:

- 1) Στα όργανα του Υπουργείου Οικονομικών δίνεται μεν η εξουσία να διενεργούν ελέγχους, πλην δεν δύνανται επικαλούμενα την **πρακτική αποτελεσματικότητα του ενωσιακού δικαίου** να αγνοούν κρίσεις του ΕλΣυν , το οποίο ασκεί αρμοδιότητα που προβλέπεται στο Σ.
- 2) Οι έλεγχοι που το ΕλΣυν ασκεί αφορούν στον έλεγχο της συμβατότητας της σύμβασης και της διαδικασίας από την οποία προέκυψε με το δίκαιο της Ε.Ε.

Η Ολομέλεια δέχθηκε ότι το Τμήμα εσφαλμένα εφάρμοσε **την αρχή της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης** απορρίπτοντας τον προβληθέντα ισχυρισμό αναφορικά με την δημιουργία πεποίθησης στον τελικό δικαιούχο για την νομιμότητα της διαγωνιστικής διαδικασίας για την ανάθεση της σύμβασης, αφού το ΕλΣυν αποφάνθηκε οριστικά και τελεσίδικα με απόφασή του.

Όταν κρίνει το ΕλΣυν κατά τον προσυμβατικό του έλεγχο η κρίση του αυτή **γεννά δικαιολογημένη εμπιστοσύνη** που προστατεύεται δεσμεύουσα τα ελεγκτικά όργανα.

ΕλΣυν Ολ. 1386/2021 σκ.41, 42

Ωστόσο αναγνωρίζονται οι εξής **ασφαλιστικές δικλείδες**:

Για την στοιχειοθέτηση της ως άνω αρχής θα πρέπει να πρόκειται για ζήτημα που εμπίπτει στην ελεγκτική αρμοδιότητα του ΕλΣυν, δεν εξετάστηκε ρητώς κατά την άσκηση προσυμβατικού ελέγχου και **αναδεικνύεται ως ουσιώδες** (θίγει αρχές όπως η δημοσιότητα, η διαφάνεια, η ισότητα και ο ελεύθερος ανταγωνισμός) και μπορεί να πλήξει τη διαδικασία η οποία οδήγησε στην ελεγχόμενη σύμβαση.

Η δυνατότητα αμφισβήτησης της δικαστικής κρίσης σε μεταγενέστερο στάδιο σε περίπτωση, κατά την οποία το διοικητικό όργανο που επιλήφθηκε διαπίστωσε πλημμέλειες που δεν αποτέλεσαν διακωλυτικούς λόγους για το ΕλΣυν, πλην αυτές, **λόγω της φύσης τους**, συνεπάγονται κυρωτικά μέτρα σε βάρος του λήπτη της ενίσχυσης και δύνανται να επισύρουν την έκδοση δημοσιονομικών διορθώσεων.

Δυνατότητα αμφισβήτησης της δικαστικής κρίσης εάν εκδόθηκε **μεταγενέστερα αντίθετη νομολογία του ΔΕΕ, αναμφίβολου περιεχομένου**, η οποία ερμηνεύει αυθεντικά το ζήτημα αυτό.

ΕλΣυν Ολ. 1377/2021 σκ. 38, 1386/2021 σκ. 40

Αρχή της πρακτικής αποτελεσματικότητας του ενωσιακού δικαίου

Είναι αυτή που **επιβάλλει τις αυστηρές ερμηνείες από το ΕΛΣυν**, άλλως, στις περιπτώσεις αυτές τα κράτη μέλη θα επικαλούνταν διατάξεις, πρακτικές και καταστάσεις της εσωτερικής έννομης τάξης για να δικαιολογήσουν τη μη τήρηση τους από τους ενωσιακούς κανόνες.

Παραδείγματα από τη νμλγ:

- Απαλλαγή του τελικού δικαιούχου αποκλειστικά και μόνο για λόγους προσωπικής επιείκειας που ανάγονται στην οικονομική αδυναμία επιστροφής του εισπραχθέντος ποσού, δεν είναι νοητή, θα αναιρούσε την πρακτική αποτελεσματικότητα του ενωσιακού δικαίου. **ΕΛΣυν ΟΛ. 1496/2024 σκ. 31, 1341/2024 σκ. 24**
- Σύμφωνα με την αρχή της πρακτικής αποτελεσματικότητας του Δικαίου της Ένωσης σε ό,τι αφορά στην προστασία των οικονομικών συμφερόντων της, για την ανάκτηση της χρηματοδότησης **αρκεί η διαπίστωση ότι δεν έχουν τηρηθεί οι όροι από τους οποίους εξαρτήθηκε η χορήγησή της**, ήτοι οι όροι που τίθενται ως προς τη νομιμότητα, κανονικότητα και επιλεξιμότητα των δαπανών, αφού η συμβατότητα κάθε δαπάνης προς τους συγκεκριμένους στόχους και όρους νομιμότητας του προγράμματος, συνιστά **αναγκαία προϋπόθεση νομιμότητάς της και αναγκαίο όρο** για τη διατήρηση της δημόσιας χρηματοδοτικής συνδρομής, χωρίς να καταλείπεται στις ελεγκτικές αρχές περιθώριο εκτίμησης ως προς την αναγκαιότητα ή μη της απαίτησης επιστροφής των αχρεωστήτως χορηγηθέντων κεφαλαίων της Ένωσης. **ΕΛΣυν ΟΛ. 1705/2022 σκ. 14**

Ευχαριστούμε για την προσοχή σας!
